

фахівця в галузі психології, дитячої психології. Присутність лікаря визначається слідчим з урахуванням розвитку малолітнього чи його хворобливого стану.

Впізнання в судовому засіданні провадиться тільки у тому випадку, якщо з цих обставин воно не провадилося на досудовому слідстві. Якщо ж впізнання на досудових стадіях відбувалося, суд обмежується оголошенням протоколу впізнання і допитом учасників цієї слідчої дії.

Експертиза в суді – це самостійне дослідження із застосуванням спеціальних знань наданих на експертизу об'єктів, що провадиться експертом на вимогу суду.

Експертиза в суді призначається у випадках, коли для з'ясування певних питань необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання [2].

Отже, зміст судового слідства утворює діяльність по збиранню, досліджуванню, перевірці й оцінюванню доказів. Суд першої інстанції при розгляді справи повинен безпосередньо дослідити докази у справі: допитати підсудних, потерпілих, свідків, заслухати висновки експертів, оглянути речові докази, оголосити протоколи й інші документи.

Здійснюючи дослідження і перевірку доказів, слід враховувати, що в доказуванні не буває дрібниць. Всі докази мають бути ретельно перевірені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусенко В. Питання судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку в постановках Пленуму Верховного Суду України // Коментар судової практики з кримінальних справ. К., 1997. № 6. с. 89.

2. Коваленко Є.Г., Малярєнко В.Т. Кримінальний процес України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2006. с.491.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Наук.- практ. коментар / за ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1124 с.

4. Малярєнко В. Головні напрями розбудови кримінального судочинства, структура і зміст майбутнього КПК України / В. Малярєнко, П. Пилипчук // Право України. 2000. № 8. С. 10–20.

5. Попелюшко В. О. Судовий розгляд кримінальної справи: навч. посіб. К.: Кондор, 2006. 234 с.

І.І. Циліорик
асистент кафедри КПП, ІППО
Д.Сеньків
студент ІППО

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Захист прав та свобод, законних інтересів особи, в тому числі потерпілого у кримінальному провадженні є вагомим проблемою у будь-якій державі, що має позаду прадавню історію. В процесі реформування національного законодавства та європейської інтеграції, наша держава вводить у національну систему міжнародні правові стандарти, в тому числі, які стосуються статусу потерпілого у кримінальному провадженні.

Слід зазначити, що чітка законодавча регламентація та детальне вивчення процесуального статусу потерпілого, а саме щодо умов та порядку визнання особи потерпілою займає важливе місце в науці кримінального права та не менш важливим є у практичній діяльності. Це ґрунтується на тому, що правильне визначення особи потерпілою є своєрідною гарантією запобігання виникнення негативних наслідків, пов'язаних з визнання особи, якій не було завдано кримінальним правопорушенням шкоди, потерпілою.

Питання визнання особи потерпілою від злочину вивчалось різними вченими різних часів. Зокрема, О. В. Демченко запропонувала визначити потерпілим фізичну особу, якій злочином безпосередньо заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду і яка визнана потерпілою постановою особи, яка провадить дізнання, слідчого, судді або ухвалою суду[1, с.16].

При вчиненні окремих видів злочинів, наприклад, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, ухиленні від сплати податків, зборів, на думку С. В. Давиденко, потерпі-

лою стороною також доцільно визнати державу в особі її компетентних органів, зокрема податкових митних органів, Міністерства фінансів, Пенсійного фонду[2, с.16].

Більш поширене тлумачення цього поняття надав А. В. Лапкін, який запропонував визнавати потерпілими фізичних, юридичних осіб та державу за наявності достатніх даних щодо порушення їхніх прав, охоронюваних кримінальним законом, злочином чи іншим суспільно небезпечним діянням, а також державу в особі компетентних органів – у разі відсутності потерпілого та його правонаступників[3, с.3].

Слід зауважити, що вчені, поряд із фізичними та юридичними особами, які визнаються потерпілими, виділяють також і державу, що є цілком правильним, на нашу думку. Адже, даний підхід закріплений на законодавчому рівні в країнах, які є учасницями Співдружності Незалежних Держав.

Відповідно до ст. 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

На відмінну від старого, КПК 2012 р. визначає умови визнання особи потерпілою. Так, згідно із ч.2 ст.55 КПК, права і обов'язки потерпілого виникають в особі з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого[4].

Слід зауважити, що особа, якій завдано шкоду кримінальним правопорушенням може і не набути статусу потерпілого, якщо сама цього не забажає, не подавши відповідної заяви. В даному випадку, вона може залучатись до кримінального провадження хіба що як свідок.

Позитивним кроком слід визнати закріплення можливості визнання потерпілими близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть цієї особи або особа перебуває у стані, який унеможливує подання нею відповідної заяви. До кола цих осіб новий КПК України відносить досить широке коло осіб: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. Потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства[5, с. 128].

Тут слід наголосити на тому, що чинний КПК не містить положень, які б гарантували спорідненість чи спільне проживання даних осіб, що в свою чергу, підтверджуються відповідними документами. На нашу думку, це спричиняє наявність прогалини у чинному законодавстві, що відповідно потребує вдосконалення.

За ст. 56 КПК України права потерпілого значно розширено і визначаються відповідно до стадії провадження у справі. Отож, протягом кримінального провадження потерпілий має право бути повідомленим про свої права та обов'язки, знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування, подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду, заявляти відводи та клопотання, за наявності відповідних підстав – на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла, давати пояснення, показання або відмовитися їх давати, оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг та інші[6, с.204-205].

Слід було б зупинитися ще на одному питанні щодо прав потерпілого, яке є новелою, записаною у КПК України – це право потерпілого відмовитись відповідати на запитання.

Пожар В. Г. вбачає за доцільно доповнити цю норму і правом потерпілого відхиляти запитання та заперечувати проти них. Таким правом може скористатися особа потерпілої, наприклад, у справі про згвалтування, коли питання, що їй ставляться, посягають на її честь і гідність[5, с. 129].

Чинник КПК допускає відмову у визнанні особи потерпілою. Умовою для цього є наявність ймовірних та достатніх підстав вважати, що заява, повідомлення про кримінальне правопорушення або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано шкоди, передбаченої частиною 1 ст. 55 КПК України [4].

Такими підставами слід вважати, відсутність складу злочину, не завдання шкоди особі, яка заявила про намір визнати її потерпілою, а також завдання особі шкоди, яка не передбачена КПК, тобто іншого виду.

Отже, для одержання статусу потерпілого, особа, якій було завдано шкоду кримінальним правопорушенням, повинна подати заяву, відповідно до якої їй буде надано такий статус. Набуття такого статусу характеризується та обумовлюється активністю особи, що пов'язується із прийняттям рішення щодо подання заяви.

Отож, слід підкреслити, що особа, якій завдано шкоду, не проявить відповідної активності, то відповідно вона позбавляється статусу потерпілого. Але, є певні випадки коли пасивність особи викликана певними факторами, які унеможливають проявлення активності, що зазвичай пояснюється психологічним станом особи, якій було завдано шкоду. Дане питання потребує вивчення та дослідження, адже в такому випадку, це свідчить про порушення прав особи на доступ до правосуддя.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дослідження процесуального статусу потерпілого має безліч позитивних досягнень, проте є і багато прогалин, які вказані у даній статті, що потребують негайного вирішення на законодавчому рівні та врахування пропозицій висунутих науковцями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Демченко Е. В. Участие потерпевшего и его представителя в доказывании : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. М. : Москов. гос. юрид. акад., 2001. 27 с.
2. Давиденко С. В. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2007. 20 с.
3. Лапкін А. В. Організаційно-правові основи діяльності прокурора із забезпечення прав і законних інтересів потерпілого в кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2011. 21 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Пожар В. Г. Процесуальний статус потерпілого за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: позитивні кроки та прогалини правової регламентації. *Юридичний часопис Нац. акад. внутр. справ*. 2013. № 2. С. 126–131.
6. Михайлова Н. В. Інститут захисту прав потерпілого за новим КПК України. *Право і суспільство*. 2013. № 2. С. 203–206.

І. І. Шульган
асистент кафедри ТІФП

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ ЯК ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Держава повинна забезпечити формування організаційних політичних, соціальних, матеріальних та інших умов для створення можливості найбільш повної реалізації людиною своїх прав і свобод. Забезпечення реального захисту прав людини належить до найбільш гострих проблем української дійсності. Проголошення в законодавстві гарантій дотримання прав і свобод людини не тягне за собою автоматичного забезпечення їх реалізації. Тому створення механізму захисту прав людини і громадянина, як системи факторів, що формують необхідні умови забезпечення додержання прав і свобод, є як ніколи актуальними сьогодні.

Конституція України проголосила: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість» (ст. 29) [3]. Яке ж співвідношення понять «свобода» та «недоторканість»? Перш за все, говорячи про свободу, маємо на увазі моральну, духовну і фізичну свободу. Крім того, свобода має й інше, більш широке, значення – можливість виявляти суб'єктом свою власну волю, ґрунтуючись на усвідомленні законів суспільства. Існує й більш вузьке поняття «індивідуальної свободи», тобто, можливості людини на власний розсуд визначати місце перебування, свободу пересування, право на відсутність спостереження та охорони.

У філософії розглядається концепція про існування подвійної, так званої, позитивної та негативної свободи. Перша передбачає свободу, що дозволяє що-небудь, друга – свободу від